

lep ederek hemen kabul etmedi. Mansûr onu yanına çağırıp tayini gerçekleştireceğine dair yemin edince Şerîk görevi üstlenmek zorunda kaldı (İbn Sa'd, VI, 379). Şerîk'in Kûfe kadılığı Mansûr'un ölümünden (158/775) sonra yerine geçen oğlu Mehdî zamanında da devam etti, ancak bir müddet sonra görevinden alındı. Ahvaz kadılığına ne zaman tayin edildiği bilinmemekteyse de bu tayinin Mehdî'nin ölümünün (169/785-86) ardından halife olan Hâdî veya Hârûnürreşid döneminde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Rivayete göre Şerîk, Ahvaz'da kadılık makamına oturmuş, herhangi bir davaya bakmadan bir süre beklemiş ve görev yerini terk ederek şehirde gizlenmiştir. Onun bu tavrı bazıları tarafından Ahvaz kadılığını beğenmediği şeklinde yorumlanmışsa da asıl sebebin kendisine zorla görev verilmesi olduğu anlaşılmaktadır (Vekî, I, 153). 177 yılı Zilkade ayının ilk Cumartesi günü (8 Şubat 794) Kûfe'de vefat eden Şerîk'in cenaze namazını Kûfe Valisi Mûsâ b. İsâ kıldırdı. O sırada Hîre'de bulunan Hârûnürreşid cenaze namazına katılmak üzere Kûfe'ye hareket etmişse de namazının kılındığını öğrenince Kantara'dan geri dönmüştür.

Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan Şerîk b. Abdullah hadis münekkitlerince sika, me'mûn ve sadûk gibi terimlerle değerlendirilmiş, ancak bazı âlimler zabtının zayıf, galatinin fazla olduğunu söylemiş, kitabına bakarak yaptığı rivayetlerin sağlam olmasına rağmen hadisyle ihticâc edilemeyecek derecede hafızının zayıflığından bahsedilmiştir. Naklettiği hadislerin bir kısmını Buhârî *el-Câmi'u's-şâhîh*'ine istihâd için almış, Müslim de *el-Câmi'u's-şâhîh*'ine aldığı rivayetleri mütâbaat için kaydetmiştir (Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 232). Şerîk'in zabt açısından zayıflığını İbn Hibbân gibi bazı muhaddisler yaşlılığından kaynaklanan vehmine bağlamış, bazıları Kûfe kadılığını kabul ettiğinden böyle bir ithama mâruz kaldığını belirtmiş, bir kısım âlimler de bu zafiyetin kendisinde eskiden beri görüldüğünü söylemiştir. İbn Hibbân, Şerîk'in Yezid b. Hârûn ve İshak b. Yûsuf el-Ezrak gibi ilk talebelerinin kendisinden Vâsıt kadılığı döneminde aldıkları hadislerde herhangi bir karıştırma bulunmadığını bildirmiş, ömrünün son yıllarında Kûfe'de naklettiği rivayetlerde çok sayıda vehme rastlandığını tesbit etmiştir (*eş-Şikât*, VI, 444). Zehebî, Şerîk b. Abdullah'ı hadisi hasen sayılan bir muhadis olarak kabul etmektedir (*Tezkiretü'l-huffâz*, I, 232).

Şerîk b. Abdullah'ın Şîliğe meylettiği rivayet edilmiş, ilk dört halifenin fazileti konusunda bazan Hz. Ali'yi, bazan Hz. Ebû Bekir ve Ömer'i öne çıkardığı görülmüş, fakat onun Şîliğe meylinin hadis rivayetini etkilemeyecek nitelikte olduğu kabul edilmiştir. Hulefâ-yi Râşidîn konusunda kendisine nisbet edilen rivayetleri değerlendiren Zehebî, Şîliğinin bir sakınca oluşturmadığı sonucuna varmış (*A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 209), Şerîk'in Şîliğine delil sayılan, "Her nebînin bir vasîsi bir de vârisi olur, benim vasîm ve vârisim Ali'dir" anlamındaki haberle onun bir ilgisi bulunmadığını, bu rivayetin onun adına uydurulduğunu söylemiştir (*Mizânü'l-i'tidâl*, III, 375).

Şerîk b. Abdullah ile Ebû Hanîfe arasında bazı anlaşmazlıkların bulunduğu zikredilmişse de bunun, Şerîk'in kadılık görevini kabul etmesinden dolayı siyasî otoritenin etkisi altında kalarak hüküm vereceği endişesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Fakat Şerîk âdil icraatıyla bu endişeleri gidermiş, verdiği hükümlerle halkın sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Kûfe kadılığından azledilmesinin, duruşma sırasında bir kişinin Halife Mehdî'nin yakını olduğunu söylemesi, Şerîk'in de onu hemen cezalandırması yüzünden olduğu belirtilmiştir. Şerîk'in her sabah mescide giderek iki rek'at namaz kıldığı, ardından üzerinde, "Ey Şerîk, sıratı ve sıratın keskinliğini düşün! Aziz ve celil olan Allah'ın huzuruna çıkacağın günü düşün!" cümlelerinin yazılı olduğu bir kâğıdı okuduğu ve duruşmaya bundan sonra başladığı nakledilmiştir. Katı bir zühd hayatı yaşadığı, çok defa sadece sütle beslendiği, bazan su ile ıslattığı ekmeği yediği ve zaman zaman kendi yıkadığı elbiseleri kuruttuktan sonra giyerek görev yerine gittiği belirtilmektedir. Kaynaklarda Şerîk'in, "Cevap vermen gereken yerde cevap ver, susarsan kalbin çözüldür." "Allah'ın emrini yücelt ki Allah da seni yüceltsin" gibi güzel sözleri nakledilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VI, 378-379; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, IV, 237; İbn Kuteybe, *el-Ma'arif* (Ukkâşe), s. 508-509; Vekî, *Ahbârü'l-kudât*, I, 149-175; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, VI, 444; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, IX, 279-295; Sem'ânî, *el-Ensâb*, XIII, 64-65; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 464-468; Mizî, *Tezhibü'l-Kemâl*, XII, 462-475; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 200-216; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 232; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl* (nşr. Ali M. Muavvaz v.dğr.), Beyrut 1416/1995, III, 372-376; İbn Hacer, *Tezhibü'l-Tezhib*, Beyrut 1404/1984, IV, 293-296; Muhammed ez-Zühaylî, *Mercî'u'l-ûlûmü'l-İslâmiyye*, Dimâşk, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 132.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

ŞERİŞİ

(الشريشي)

Ebû'l-Abbâs Kemâlüddin Ahmed b. Abdilmü'min b. Mûsâ b. İsâ el-Kaysî eş-Şerîşî (ö. 619/1222)

Arap dili ve edebiyatı âlimi.

557 (1162) yılında Endülüs'ün Şerîş (Jerez de la Frontera) şehrinde doğdu. Çocukluk ve gençlik yıllarını burada geçirdi. İlk öğrenimini burada Kâdî Ebû Bekir b. Ezhher el-Hucrî, Kâdî Ebû'l-Hasan b. Lübbâl (Lebbâl), Ebû Bekir b. Mâlik, Ebû Bekir b. Ubeyd es-Seksekî gibi hocalardan yaptı. Daha sonra İşbiliye (Sevilla), Mâleka (Málaga) ve Sebte'ye (Ceuta), ayrıca Fas ve Mısır'a gitti. İşbiliye'de Ebû Abdullah İbn Zerkûn, Ebû'l-Hüseyn İbnü's-Sâlif, Nübbe b. Mikdâm ve ünlü seyyah İbn Cübeyr; Mâleka'da İbnü'l-Fahhâr, İbn Ubeydullah, Ebû's-Sabr Eyyûb b. Abdullah el-Fihri ve Ebû'l-Hasan en-Nakarâtî'nin derslerine devam etti. Ebû'l-Hasan Nübbe (b. Mikdâm [?]), Mus'ab b. Muhammed (İbn Ebû'r-Rukeb) el-Huşenî ve İbn Harûf gibi dilcilerden rivayette bulundu. Dil, edebiyat ve özellikle nahiv alanında kendini yetiştirdi. Ardından Belensiye (Valencia), Mürsiye (Mürçia) ve Kahire gibi ilim merkezlerinde ders verdi. Özlemini ifade ettiği bir şiirinden (Makkarî, II, 116, 392) onun Dimâşk'a kadar gittiği ve bir müddet orada kaldığı anlaşılmaktadır. Hayatının sonuna kadar değişik ülke ve şehirlerde hocalık yaptı ve birçok öğrenci yetiştirdi. Bunlar arasında 615 (1218) yılında Şerîş'te icâzet verdiği, hocalarının biyografileriyle onlardan okuduğu derslere dair *Bernâmecü Şüyûhi'r-Ru'aynî* adlı eserini müellifi Ebû'l-Hasan er-Ruaynî ile 616'da (1219) Belensiye'de icâzet verdiği *et-Tekmile li-Kitâbi's-Sıla* sahibi İbnü'l-Ebbâr ve İbn Fertûn gibi şahsiyetler vardır. Şerîşî ömrünün sonlarına doğru Şerîş'e döndü ve burada vefat etti. Gerek eserleri gerekse kaynaklardaki bilgiler onun daha çok nahiv ve lugat ilmi sahalarında öne çıktığını göstermektedir. Ayrıca dil, edebiyat ve aruz alanında geniş bilgi sahibiydi. Bunun yanında Şerîşî'nin rivayetlerine güvenilir, dili fasih, nesri güçlü bir âlim olduğu belirtilir. Bazı eserlerde şiirlerinden parçalara yer verilmiştir (meselâ bk. *a.g.e.*, II, 116; III, 446). Fakat onun asıl şöhreti Harîrî'nin *el-Makâmât*'i üzerine yazdığı şerhlere dayandığından "Şârihu'l-Makâmât" lakabıyla da anılmaktadır.

Eserleri. Şerîşî'nin nahiv, lugat, edebiyat, şiir ve aruz sahasında kaleme aldığı belirtilen eserlerinden çok azı günümüze ulaşmıştır. Bazı âlimler onun *el-Maḳāmât* üzerine üç şerh yazdığını, bunlardan büyük (mutavel / kebîr) olanın edebiyat, orta hacimde olanın (mutavassıt / vasat, Leiden Üniversitesi Ktp., nr. 415) dil (lugat ve gramer) ağırlıklı ve küçük olanın (muhtasar / sagîr) özet mahiyetinde olduğunu, bazıları da iki şerh kaleme aldığını, birincisinin edebiyat, ikincisinin dil ağırlıklı şerh niteliği taşıdığını söylemiştir (Ruaynî, I, 90). Bugün mevcut olup yayımlanan şerh büyük olanıdır. Şerîşî, eserini 586-595 (1190-1199) yılları arasında otuz beş-kırk yaşlarında iken yazmış ve Muvahhid Emîri Ebû Yûsuf el-Mansûr'a takdim etmiştir. Bu şerh *el-Maḳāmât* üzerine yazılan otuz beşten fazla şerh arasında (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1787-1791) en hacimli, en kapsamlı ve en faydalı olanıdır. Ayrıca eski Arap edebiyatına dair önemli bir kaynak ve edebî ilimler sahasında bir tür ansiklopedik eser mahiyetindedir. Özellikle Endülüs ve Mağrib'deki Arap edebiyatı ve temsilcilerine dair içerdiği malzeme önemlidir (I-II, Bulak 1284, 1300; nşr. Muhammed Abdülmün'im Hafâcî, I-IV, Kahire 1300, 1306, 1314, 1373/1953; I-IV, Beyrut, ts.). Eserin ilmî neşri Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm tarafından gerçekleştirilmiştir (Kahire 1969; Beyrut 1413/1992). Şerîşî'nin diğer eserleri de şunlardır: *Şerhu'l-İzâh* (Ebû Ali el-Fârisî'nin nahve dair eserinin şerhidir); *Şerhu'l-Cümel* (Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâcî'nin nahivle ilgili eserinin şerhidir; Kâtib Çelebi bu şerhi Abdülkâhîr el-Cürçânî'nin *el-Cümel*'inin şerhi diye kaydetmiştir [*Keşfü'z-zunûn*, I, 603]); *Şerhu 'arûzi's-şî'r / Kitâbü'l-'arûz; Meşâhîri Kaşâ'idî'l-'Arab; Muhtaşaru Nevâdiri'l-Kâli* (Ebû Ali el-Kâlî'ye ait eserin muhtasarıdır); *Bernâ-mec* (hocalarının biyografileriyle onlardan yaptığı rivayetlere ve okuduğu derslere dairdir); *et-Ta'likâtü'l-vefiyye* (İbn Mu'tî'nin nahve dair *el-Elfiyye*'sinin şerhidir). Yahyâ Muhammed Nebevî ve Abdülmecîd Hâtîr *eş-Şerîşî ve Şerhuhu li-Maḳâmâtî'l-Harîri* adıyla bir eser kaleme almışlardır (Zekâzîk 1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Şerîşî, *Şerhu Maḳâmâtî'l-Harîri* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm), Beyrut 1413/1992, neşreden giriş, I, 3-19; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, Kahire 1966, I, 136-137; Ali b. Muhammed er-Ruaynî, *Bernâ-mecü şüyûhi'r-Ru'aynî* (nşr. İbrâhîm Şebbûh), Dimaşk 1381/1962, I, 90-91; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 158; İbn Tağrîberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, I, 374; Himyerî, *er-Ravzü'l-mi'târ*, s. 340; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 331; Makkarî, *Nefhu't-ṭib*, II, 115-116, 392; III, 446; *Keşfü'z-zunûn*, I, 212, 603; II, 1787-

1791, 1980; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, I, 307; Serkis, *Mu'cem*, I, 1121-1122; Brockelmann, *GAL*, I, 277; *Suppl.*, I, 487, 544; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 304; M. Rıdvân ed-Dâye, *Târîhu'n-naḳdi'l-edebî fi'l-Endelüs*, Beyrut 1401/1981, s. 218-230; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 164; E. Lévi-Provençal, "Şerîşî", *IA*, XI, 445; A. Ben Abdeselem, "al-Şarîşî", *El²* (İng.), IX, 350.

MEHMET YAVUZ

ŞER'İYYE ve EVKAF VEKÂLETİ

Millî Mücadele döneminde
şeyhülislâmlıkla Evkâf-ı Hümâyün
Nezâreti'ni temsilen
Ankara'da kurulan bakanlık.

II. Mahmud tarafından 1826'da tesis edilen Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti değişik birim ve kişilerin yönettiği vakıfları zaman içinde kendi çatısı altında toplamıştır. Önceleri Meclis-i Vükelâ üyesi olmayan bu nezâret 1838'de hükümete dahil edilmiştir. Faaliyet ve ilgi alanı son derece geniş olan Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti imparatorluğun sonuna kadar varlığını sürdüren en önemli kurumlardan biridir (bk. EVKÂF-ı HÜMÂYÜN NEZÂRETİ). Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nın ardından yenik sayılıp İstanbul'un ve ülkenin değişik yerlerinin işgal altına girmesi neticesinde Anadolu'da Millî Mücadele başlamış, Mîsâk-ı Millî'yi ilân eden Osmanlı Mebusan Meclisi'nin dağılması sonucunda Ankara'da bir meclisin açılması kararlaştırılmış ve dağılan Osmanlı Mebusan Meclisi'nden Anadolu'ya geçen üyelerin de yer aldığı bu meclis 23 Nisan 1920'de açılmıştır. 2 Mayıs 1920'de çıkarılan bir kanunla oluşturulan on bir kişilik İcra Vekilleri Heyeti'nin birinci sırasında şeyhülislâmlıkla Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'nin görevlerini üstlenen Şer'îyye ve Evkaf Vekâleti yer almaktaydı (*Düstur*, Üçüncü tertip, I, 6). Bu düzenlemeye birlikte dinî müesseselerle fetva kurumu ve vakıflar gibi önemli iki faaliyet alanı aynı kurumun çatısı altında birleştirilmiş oluyordu.

İlk Şer'îyye ve Evkaf Vekili Mustafa Fehmi Efendi (Gerçekker) olup 27 Nisan 1922'ye kadar görev yaptı. Bu tarihten sonra bir süre hükümet kararlarındaki Şer'îyye ve Evkaf Vekâleti kısmında herhangi bir ismin yer almaması bu makamın bir süre boş kaldığını gösterir. 21 Haziran tarihli kararnâmede ise vekil olarak Abdullah Azmi'nin (Torun) ismi vardır. Ardından bu göreve sırasıyla Konya milletvekili Mehmed Vehbi (Çelik), Konya milletvekili Musa Kâzım (Göksu) ve son olarak Saruhan milletvekili Mustafa Fevzi (Sarhan) efendi-

ler getirildi. Bir ara Mustafa Fevzi Efendi'ye Adliye Vekili Seyyid Bey vekâlet etti. Bu vekiller İttihat ve Terakkî Fırkası mensubu olup Millî Mücadele'ye aktif biçimde katılmıştı. Dört yıldan kısa süren serüveninde beş vekilin görev yapmış olması, o dönemlerin istikrarsızlığının bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

2 Mayıs 1920 tarihinde vekâletin kuruluşundan 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasına kadar geçen süre içerisinde aynı işlerle görevli üç ayrı kurum mevcuttu: İstanbul'da şeyhülislâmlık ve Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti, Ankara'da her ikisinin görevini uhdesinde birleştiren Şer'îyye ve Evkaf Nezâreti. Ülkenin önemli bir kısmının işgal altında olması, savaşın devam etmesi ve bu iki başlı yönetimin sorunlar çıkarması yüzünden vekâlet bu dönemde fazla bir varlık gösteremedi. Büyük Millet Meclisi 30 Ekim 1922 tarihinde Osmanlı Devleti'nin sona erdiği, yeni Türkiye hükümetinin onun yerini aldığı ve padişahlığın kaldırıldığı yönünde bir karar aldı (*Düstur*, Üçüncü tertip, III, 99). Bu kararla saltanatın kaldırıldığı ilân edilmiş oldu. Şer'îyye ve Evkaf Vekâleti, yirmi gün sonra İstanbul'daki vakıf hizmetlerinin İstanbul Vakıflar Müdürlüğü vasıtasıyla yürütüleceğini bir telgrafla valiliğe bildirdi. Ayrıca ilga edilen Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti bünyesindeki Kuyûd-ı Kadîme, Hukuk Müşavirliği, Nukûd-ı Mevkûfe ile Orman ve Arâzî-i Mevkûfe gibi müdürlükleri vekâletin birer şubesi haline getirdi. Müessesât-ı Hayriyye ve İlmiyye ile Evkaf Müzesi'ni geçici olarak İstanbul Vakıflar Müdürlüğü'ne bağladı. İstanbul ve civarındaki memurların sicil özetleriyle maaş listeleri, vakıflara ait demirbaş eşya ve vakıf paraları ilgili bilgi verilmesini, nakit paraların Ankara'ya gönderilmesini istedi. Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'nden intikal eden vakıf dairelerde çalışıp yeni dönemde açıkta kalan memurlara bir defaya mahsus olmak üzere yarım maaş ve tayinat verilmesini kararlaştırdı. Merkezde vekilin maiyetinde bir başkan ve iki üyeden oluşan Şûrâ-yı Evkâf adlı bir meclis bulunuyordu. Görevi ise vekâletin veya bağlı dairelerin havale edeceği konuları görüşmek, vakıf hizmetlerinin tevcih dosyalarıyla ihale sözleşmelerini incelemek ve karara bağlamaktı (a.g.e., Üçüncü tertip, III, 106, 117). Vekâlette ayrıca Hey'et-i Teftîşîyye, Umûr-ı Hukûkiyye Müdüriyeti, Teftiş Kalemi, Cihât Kalemi, Tahsisat ve Sicil Kalemi, Muhasabe ve Me'mûrîn Kalemi, Evrak Kalemi, Merkez Hey'et-i Fenniyye Dairesi, Taşra